

Oponentský posudek na bakalářskou práci:

Labutta, Michael: Role římskokatolické církve při přechodu k demokracii v Polsku a v Chile, Ústav politologie, FF UK, Praha 2016, 48 stran.

Předloženou práci kolegy Labutty není přirozeně možné hodnotit ve „vzduchoprázdnu pomyslné startovní čáry“, neboť již byla jednou k bakalářské obhajobě předložena. Z toho důvodu je třeba brát při hodnocení v potaz nejen její stávající úroveň, nýbrž je nutné posuzovat kontext jejího celkového vývoje, který studie zaznamenala od předchozího hodnocení. Z těchto důvodů bude tento posudek usilovat jak o komplexní zhodnocení autorova počínu co do očekávaných kvalit základů vědeckého přístupu, tak o určení míry, v níž byl autor schopen reflektovat předchozí kritické připomínky a na jejich základě studii přepracovat. V tomto ohledu je tedy zapotřebí odlišit dílčí nedostatky, s nimiž se mohl autor práce mezi první a druhou obhajobou vypořádat, od nedostatků strukturních, které vyplývají ze samotného nastavení zkoumané problematiky, a jež představovaly už od počátku obtížně řešitelný problém.

Za jedno z těžko řešitelných úskalí je možné považovat už samu volbu tématu, jehož neobvyklost vzbuzuje pochopitelné otazníky co do srovnatelnosti zvolených případů. Pozitivně lze kvitovat skutečnost, že autor si je těchto očekávaných pochyb vědom a podstatnou část úvodu věnuje snaze obhájit legitimitu srovnání dvou geograficky, ale i historicky a kontextuálně zcela odlišných států, respektive společností. Kolega Labutta v úvodu přímo konstatuje, že „vzdálenost takřka 13 000 kilometrů je v odlišnostech jen špičkou ledovce“, přičemž pokračuje výčtem rozdílné národnostní skladby, kultury i historické zkušenosti. Tím spíše ovšem hodnotitel práce, tak jako ostatně jakýkoli jiný čtenář očekává, že bude následovat velmi přesvědčivá argumentace dokládající smysl plánovaného srovnání, která ovšem bohužel nenastává, respektive nenabírá potřebných přesvědčivých kontur.

Autor jako podobnost mezi zkoumanými případy uvádí například skutečnost, že se v obou státech udály důležité změny na sklonku 80. let, což lze ovšem považovat za nerespektování klasických principů vědecké kauzality a komparace (na způsob: nastanou-li procesy „A“ a „B“ v jednom čase „T“, není možné souvislost mezi „A“ a „B“ předpokládat zcela automaticky). Pro doložení další podobnosti mezi oběma srovnávanými případy autor přichází s tezí o Chile a Polsku jako totožném typu nedemokratického režimu v podobě vojenské junty, ale toto tvrzení by bylo v polském případě třeba více argumentačně podpořit (lze například armádu skutečně považovat za klíčový pilíř tamního politického systému po celá 80. léta, tedy i v okamžiku zahájení tranzice, anebo pouze v krizovém období tzv. válečného stavu v letech 1981 – 1983?) Ve finální části úvodu navíc autor sám konstatuje, že „možná kritika může přicházet ze směru, že zde srovnávám nesrovnatelné – jednoduše řečeno: „porovnávám jablka a hrušky“, poněvadž se v obou zemích setkáváme s jinou strukturou nedemokratického režimu a i s odlišnými kulturními a hospodářskými podmínkami, přičemž hlavní otázka ovšem stále visí ve vzduchu – jak se lze vůči této kritice „jablek a hrušek“ účinně vymezit?

Hlavní pilíř pro srovnání představuje v práci otázka postojů římskokatolické církve vůči polskému a chilskému nedemokratickému režimu, jakož i její role během procesu tranzice. Nastolené výzkumné otázky (strategie režimu vůči církvi, postoje a míra ochoty převzít na sebe roli politického aktéra ze strany církve) jsou v tomto ohledu nastaveny vhodně, ačkoliv z úvodu nevyplývá, zda bude autor dané strategie pouze deskriptivně klasifikovat, anebo zda se pokusí

identifikovat i příčiny volby těchto postojů. Podobným způsobem není příliš jasné ani to, zda je ona „katolická církev“ (a její role i jednání v nedemokratických režimech) považována za jednoho a téhož institucionálního aktéra, či zda je třeba mluvit o strategii dvou nezávislých proměnných – tedy „chilské“ a „polské“ katolické církve.

Již v úvodu se rovněž projevuje určitá nekonzistence týkající se uvádění vybrané bibliografie a heuristiky obecně, neboť kolega Labutta zde sice uvádí základní výčet prací, které považuje za klíčové, avšak činí tak spíše nárazově a především nevyrovnaně s ohledem na komparativní téma – jmenuje-li explicitně zásadní publikace vztahující se k chilské problematice, proč to samé nečiní pro tematiku Polska? Řešením by v tomto ohledu bylo zařazení samostatné bibliograficky orientované kapitoly, v níž by byly analyzovány dominantní zdroje k jednotlivým klíčovým segmentům práce. Tím spíš by ovšem vynikla ona jistá nevyrovnanost mezi „polskou“ a „chilskou“ částí, neboť zatímco literatura k chilské problematice je poměrně nosná a skutečně tematicky zaměřená, dominují v polském případě pouze obecné historické syntézy (konkrétně anglická přehledová práce Daviese a pak do češtiny přeložený Paczkowski, jenž je však všude v práci uváděn chybně jako Paczowski) nad analyticky a partikulárněji zaměřenými zdroji (ty jsou zde de facto pouze dva – studie Balíka a článek Matejka).

V teoretické části studie lze zaznamenat jednoznačně kvalitativní posun práce oproti předchozí verzi, neboť tato již není pouze nezbytně zařazeným formálním přehledem obecně známých základních přístupů ve výzkumu nedemokratických režimů. Autor jejím prostřednictvím skutečně usiluje o určité rámcové ukotvení problematiky zkoumané v empirické části – zásadní je v tomto směru uvedení konceptu T. L. Karlové a P. C. Schmittera, na jehož základě by patrně bylo možné obhájit onen kontroverzní výběr chilského a polského případu pro vzájemné srovnání. Litovat lze pouze absence teoretického uchopení problematiky církevní politiky v nedemokratických režimech, respektive strategie katolické církve vůči nedemokratickým režimům, což se ostatně projevuje například v nepřilíš logickém přechodu mezi str. 17 a 18, kde autor na konci první zmíněné stránky hovoří o klasifikaci přechodů k demokracii Karlové a Schmittera a na nové stránce začíná konstatováním, že katolická církev nevystupovala v obou zemích stejně.

Jak bylo autorovi vytýkáno již u předchozí verze práce, vykazuje část zaměřená na polskou problematiku bohužel znaky notně povrchního přístupu. Již úvodní podkapitola nazvaná „Historická role církve“ obsahuje de facto pouze výčet demografických změn po 2. světové válce, obecné konstatování, že se komunistický režim snažil církev utiskovat a následně notoricky známé skutečnosti týkající se sporu o kostel v Nové Huti či návštěvu papeže Jana Pavla II. V důsledku toho zde bohužel není sledována žádná vývojová linie uvnitř polského kléru, není naznačeno, s jakými přístupy vůči režimu se katolická církev profilovala, což by však bylo vzhledem k tématu práce a výzkumným otázkám třeba. Podobným způsobem je zpracována i problematika, na níž celá studie cílí, tedy role polské církve v 80. letech, o čemž svědčí už sama délka této podkapitoly (něco málo přes 2 strany), jejíž značnou část navíc zabírá líčení formování hnutí PAX, jehož činnost však rozhodně přesahovala vymezené období 80. let. Naznačená povrchnost je zjevně způsobena již zmíněnou absencí bohatší a analytičtější zaměřené pramenné základny – autor v této části zřídka cituje a poznámkový aparát využívá spíš pro doplňkové uvádění životopisných údajů osobností. Přitom některé pasáže citace přímo palčivě vyžadují: například píše-li autor na str. 29, že „Jaruzelski již 22. prosince navrhoval tři možné postupy, jak jednat s tímto aktérem...“ či že „tato pozice byla možná díky vztahu na

rovině Józefa Glempa a Wojciecha Jaruzelského, kteří se vzájemně respektovali a důvěřovali si“, není zřejmé, z čeho kolega Labutta při podobných konstatování vychází, neboť se rozhodně nejedná o všeobecně známé a samozřejmé skutečnosti. Především ovšem v kapitole o Polsku chybí uchopení problematiky, jež by umožňovalo zodpovězení výzkumných otázek – avizovali autor v úvodu, že se bude snažit postihnout postoj církve vůči režimu a odpovědět na tyto otázky: „uchylovala se církev spíše k opozičním aktivitám nebo působila jako zklidňující faktor/mediátor celé situace? V neposlední řadě je také na místě otázka, zda církev usilovala o to, stát se opozičním aktérem?“, nelze v příslušné kapitole nalézt pasáže, jež by na tyto otázky poskytovaly potřebné odpovědi, neboť zde chybí podpůrný analytický materiál, který by opravňoval k závěrečným tvrzením.

Oproti tomu je třeba říci, že část věnovaná Chile vykazuje rozhodně pestřejší práci se zdroji a působí strukturovanějším, logičtějším a více podpovrchovým dojmem. Odmyslí-li si člověk v tomto ohledu úvodní část, která je de facto převyprávěním příběhu chilského převratu (byť na rozdíl od polské části opřeným o různorodé zdroje), dostává se autor skutečně k zevrubnějšímu pohledu na roli katolické církve za Pinochetova režimu. Při té příležitosti lze možná hovořit o „smůle“, že oponentský posudek ke studii zpracovává historik-polonista a nikoli iberoamerikanista, který by byl na rozdíl ode mne tuto část patrně schopen docenit a okomentovat mnohem více. Bez ohledu na odlišnou odbornou specializaci oponenta je nicméně třeba kvitovat, že kolega Labutta je v části věnované Chile schopen posuzovat hlavní téma práce z více úhlů pohledu, v jednotlivých případech promýšlí eventuality a přináší dokonce konkrétní doklady jednání církevních představitelů, umožňující jejich klasifikaci na ose prorežimní/protirežimní.

Tato kvalitativní nevyváženost obou částí se pak bohužel do značné míry odráží i do závěru, v němž sice autor píše, že „je nesmírně zajímavé sledovat, jak se tato vlivná organizace (katolická církev) vyrovnávala s nástupem nedemokratických režimů“, avšak za objasněnou lze tuto problematiku skutečně považovat pouze v chilském případě.

Zaměříme-li se na posun práce v otázce jazykové obratnosti, stylistiky, přesnosti a gramatiky, je možné konstatovat, že i v tomto ohledu zaznamenala studie kvalitativní posun. I přesto se zde však objevují dílčí chyby, překlady a nepřesnosti (např. na str. 9 „demoratic“ namísto „democratic“, na str. 35 „křesťanští demokraté se snažily“). Za závažnější nedostatek je třeba ovšem považovat komolení jmen autorů (již zmíněné překřtění Paczkowského na Paczowského, na str. 13 je pak uveden Stepan jako Stephan). V práci zaměřené na polskou problematiku nepůsobí dobře ani opomíjení pravidel polského pravopisu (například Walesa namísto Wałęsa apod.), autor navíc prakticky všude uvádí přídavné jméno „polský“ s velkým počátečním písmenem (např. „v Polském případě“). V poznámce pod čarou č. 28 je patrně chybně uvedená citace, neboť ta se odkazuje na předchozí titul „Military Rule in Chile Dictatorship and Oppositions“, ale sama poznámka se vztahuje k charakteristice polského režimu. Někdy není smysl poznámkového aparátu zcela zřejmý, například u poznámky 29 je v hlavním textu uvedena věta „v roce 1950 uzavírá komunistický režim tajnou dohodu s církví“ a přímo v poznámce pak stojí „smlouva mezi Polskou vládou a katolickou církví“ – jaký je význam takové poznámky, která neuvádí ani odkaz na literaturu, ani informaci dále nerozvíjí?

Přes veškeré nedostatky a zmíněnou povrchnost polské části je nezbytné reflektovat určité zlepšení autorova přístupu, a to zejména v teoretické části a v kapitole věnované Chile. **Zejména z těchto důvodů práci doporučuji k obhajobě s návrhem hodnocení „dobře“**,

ovšem pouze za podmínky, že bude autor schopen při obhajobě uspokojivě vyjasnit, respektive zodpovědět následující otázky:

- 1) Jaká motivace vedla autora k výběru zvoleného tématu – čím přesně lze doložit, že se nejednalo pouze o účelový a nahodilý výběr dvou zemí, k nimž má autor možná určitý osobní či badatelský vztah? Jakými nejpádnějšími argumenty lze čelit oné autorově obavě, že se jedná o „porovnávání jablek s hruškami“?
- 2) Jakým způsobem probíhala heuristická činnost v případě získávání zdrojů ke zpracování polské problematiky?
- 3) Jaké argumenty pro i proti lze vznášet v souvislosti s tvrzením, že Polsko 80. let bylo vojenskou juntou?
- 4) Na základě jakých dat (informací, zdrojů...) lze konstatovat, že katolická církev v Polsku přispěla k „poklidnému předání moci“, působila jako „zklidňující faktor/mediátor celé situace“ či přímo jako opoziční aktér?
- 5) Chápe autor roli a jednání katolické církve v obou sledovaných případech jako projev celistvé a centrálně řízené instituce, anebo jako dvě navzájem oddělené entity v Polsku a Chile, závislé do značné míry na dílčích postupech konkrétních církevních představitelů?
- 6) Co přesně má autor na mysli závěrečným konstatováním, že ho při zpracování tématu napadly „mnohé další otázky související s rolí římskokatolické církve“? Lze tyto otázky specifikovat – souvisí nějak s dalším navrhovaným směrem bádání?

23. 1. 2017 v Oxfordu

Jan Květina